

GO KETEKKA BAŠWA BA AFORIKA BORWA

Lemorago

Ka 1974, mmuso wa tlhalele o ne wa tsaya tshwetso ya go busetsa molao o Dr HF Verwoerd a lekileng ntle le go atlega go o tsenya tirisong ka 1953, fa a ne a tshwere potifolio ya thuto. Puso ya nako eo e ne ya gapeletsa molao wa "50/50" gore Aforikane e tshwanetse go nna puo e e dirisiwang go ruta mmetse, thutoloago le dipalo, fa saense, thuto ya tsa logong, le botaki di rutiwe ka Seesemane. Barutabana le batsadi ke bona ba ntlha go ganana le seo.

Ka 1975, Diboto di le supa tsa dikolo di ne tsa laela barutabana gore ba se ka ba ruta ka Aforikane, seo se neng sa lebiswa kwa Lefapheng la Thuto Ya Bantsho go leleka badulasetilo ba le batlhano ba Boto.

Ka 1976, letlhoo la tsamaiso ya Thuto ya Bantsho le ne le oketsega. Fa go atamela dikgaruru tsa di 16 tsa Seetebosigo, baihuthi ba Soweto ba ne ba kwala moonoo "Re tsena go lthuta, Re tswa go Direla" kwa kgorong e nngwe ya dikolo tse dikgolwane.

Ka Mopitlwe wa ngwaga oo Aforikane e gapeleditsweng go nna puo ya go ruta e e dirisiwang kwa dikolong dingwe tsa Soweto, letlhoo la molao wa 50/50 la simolola go tlhatlhogela kwa godimo.

Ka di 17 Motsheganong dikolo dingwe di ne tsa rulaganya matsholokgatlanong, di batla gore Aforikane e fedisiwe go ka nna puo e go rutiwang ka yona.

Ka Seetebosigo, dikolo dingwe tsa gana go kwala tlhatlhobo ya thutoloago ka Aforikane mme ba tshosetsa ka go ngala kgothelele go kwalwa ga ditlhatlhobo tsa Seetebosigo.

Ka Sontaga wa 13 Seetebosigo, go ne ga tshwarwa kopano moo go neng ga swetswa gore go tshwanetse go tshwarwa mogwanto go kgabaganya Soweto ka di 16 le 17 tsa Seetebosigo, o feleletsa ka kopano e kgolo ka Labotlhano, Seetebosigo a le 18. Kwa kopanong ya Sontaga komiti e e bidiwang Komiti-Tiragatso ya Soweto (SAC) e ne ya tlangwa, e na le maloko a le mabedi go tswa mo sekolong sengwe le sengwe se segolwane mo Soweto. Komiti e ne e tlhophelwa go rulaganya mogwanto o o neng o ikaeletswe wa kagiso.

Ka di 13 Seetebosigo SAC le botlhe ba ba neng ba tsenetse kopano ba ne ba dira maikano a go tshola sephiri gore maano a bona a seka a sengwa ke ditlhodi. Mo sebakeng sa malatsi a le mararo ba ne ba phasalatsa kgang le go rebola ditaello ka potlako ka ga se se dirwang mo letsatsing leo.

Mo mosong wa Laboraro, 16 Seetebosigo 1976, baihuthi go kgabaganya Soweto ba ne ba kgobokana kwa mafelong a kopano a feta 12 go ipaakanyetsa mogwanto. Bathusi ba mogwanto ba ne ba ntsha dipolakate tse di kwadilweng moonoo ka seatla tse di tshwanang le "Fatshe ka Aforikane" le "Aforikane ke puo ya Semorafe".

Botlhokwa jwa letsatsi la 16 Seetebosigo

Letsatsi le le tlhagisa ntlhakgolo ya go nna kgatlanong ga bašwa ba Aforika Borwa go go simolotseng go sa le gale le go tswela go fitlhela kwa tshimologong ya temokerasi ka 1994.

Dikgaruru tsa kwa Soweto, ke setlhoa sa ditiragalo tsa go nna kgatlanong ga bašwa, ya baka metseletsela ya boipelaetso go ralala naga eo e neng ya kgatelelwa ke mmuso wa tlhalele. Bontsi ba batho ba ne ba tlhokafala, makgolokgolo a ne a tshwarwa mme bontsi jwa tshaba mo nageng go tsenela mekgatlho ya kgololosego e e ileditsweng kwa botshabelo. Botlhokwa jwa 16 Seetebosigo 1976 bo ikaegile ka tsela e e bontshang go intsha setlhabelo ga motho, maitlamo go kgololosego le go tshela ka boikgantsho ba setšhaba.

Gape se, se nnile le tshosometso mo tlhabololong ya tsamaiso ya thuto e e tlotlang seriti sa motho, dipharologano tsa setso, kgololosego ya go itlhophelela le go batla go netefatsa gore go na le phitlhelelo e e lekalekanang.

Ditiro tsa bašwa ba di 70s di nnile le seabe se segolo thata mo go bopeng bokamoso jwa naga ya rona. Bašwa jaaka baeteledipele ba isago ba ne ba kgona go ipopela bokamoso le go itlhophelela tsela eo ba batlang go e sala morago. Ka go kgona go bonela kwa pele, tiro le go intsha ditlhabelo ga bona ba ne ba oketsa ntwaga kgatlanong le puso ya kgatelelo, se kwa bofelong se neng sa lebiswa kwa temokerasing.

Bašwa ba tswetse go tshameka karolo e e botlhokwa mo setšhabeng mme puso ya temokerasi e itlamile mo go tlhabololeng ga bašwa, bao e leng bajaboswa jwa kgololosego eo re e fentswe ka thata. Dikgatlhego tsa bašwa jaanong di tshagediwa ke Lephata la Tsweletso ya Bašwa(YDA) le le sa tswang go tlhomiwa go tsena mo boemong jwa Khomišene ya Bašwa le Letlole la Bašwa la Umsobomvu, jaaka lephata la puso go arabela merero ya bašwa.

Dikgwetlho tsa Bašwa

Bašwa ba gompiano ba lebaganwe le dikgwetlho di le dintsi tse di tsenyeletsang palo e e kwa godimo ya botlhokatiro, bohuma le bosenyi. Botlhokatiro bo itemogelwa go bašwa ba ba farologaneng, go tswa mo go ba ba nang le marematlou go ya go dialogane go tswa kwa ditheong tse dikgolwane tsa thuto.

Bašwa ba Aforika Borwa gape ba lebaganwe ke kgwetlho e e tllisiwang ke malwetsi a thobalano le ditshwaetso, go tsenyeletsela le HIV/Aids. Bašwa le matlo a a eteletseng pele ke bana a oketsega ka ntlha ya dintsho tsa batsadi e le ditlamorago tsa malwetsi a a amanang le HIV/AIDS, jaaka TB.

Kgwetlhokgolo e e lebaganeng naga e eme mo go direng bašwa go nna le kitso ya gore ke bomang, go itse hisetori le go ba rotloetsa go nna ba le boikanyego go naga ya bona. Go lebeleletse kgatlhego e e bontshitsweng ke bašwa mo ditlhophong tsa bone tsa temokerasi, seno ke ntwaga e e setseng e fentswe.

Ditšhono tsa Bašwa

Puso e ya temokerasi e beile maphata jaaka Lephata la Bosetšhaba la Tsweletso ya Bašwa (NDA) eo e neilweng taolelo go mekamekana le merero ya bašwa, go tswa mo pholisong go ya go tswetsetso. Maikarabelo a Lephata le, a rwelwe ke Tona mo Lefapheng la Moporesitente. NDA ke Lephata le le tlhomilweng ke puso go araba ka tlhamalalo dikgwetlho tsa ikonomi tse bašwa ba lebaganeng le tsona, mme jaaka Lephata la tswetsetso ka matlole, e ikaeletswe go tlhoma lefelo la go tlhama ditiro, tswetsetso ya bokgoni, le go abelana ka bokgoni go bašwa ba Aforika Borwa.

Botlhokwa le kelotlhoko ya thuto di bontshitswe ke lebaka la gore Thuto ya Motheo le Thuto e e Tswelelang di na le Ditona tse di farologaneng, go netefatsa gore dipotifolio tsa bona di bona tshegetso.

Maikarabelo a Palamente mo Tlhabololong ya Bašwa

Palamente e na le dikomiti tse di jaaka Komiti e e ka ga Basadi, Bana, le Batho ba ba nang le Dikgwetlho ya Kokoano Bosetšhaba, le Komiti e e ka ga Basadi, Bana le Batho ba ba nang le

Dikgwetlho ya Khansela ya Bosetšhaba ya Diporefense, eo e batlang go mekamekana le merero ya bašwa. Dikomiti di rwele maikarabelo a go lebelela merero ya bašwa mme e tshwanetse go mekamekana le molao o o amang bašwa.

Palamente mo palogotlheng ya yona ya go dira melao, e fetisitse melao e le mentsi jaaka Molao wa Matlafatso ya Bantsho ka Bophara mo Ikonoming, 2003, Molao wa Tsweletso ya Bokgoni 1998, le Molao wa Tekatekano wa Thapo

Palamente mo tirong ya yona ya go ela maemo tlhoko, e lebelela tsenyotirisong ya melao e e fetisitsweng e e tsenyeletsang eo e rulaganyeditsweng bašwa ba naga.

Ka fao Bašwa ba Aforika Borwa ba ka tsayang karolo mo Palamenteng

Go dira gore Palamente e fitlhelwe, go na le lenaneo le le bidiwang "Molelwane wa Maloko" moo bašwa ba kopanang le Maloko a Palamente ka bongwe ka merero e e bothokwa mo go bona. Ba ka nna ba dira gore mantswe a bona a utlwagale ka go dira ditshwaelo tsa molomo kgotsa ka go di kwala.

Bašwa ba dira karolo ya setšhaba eo e ka tsenelang Dikopano tsa Dikomiti moo bontsi jwa tiro ya Palamente bo dirwang gona, mme gape ba ka tsenela dikopano tsa Ntlo go ka lebelela, go ikhumisa le go imatlafatsa.

Palamente e na le ditiro tse di farologaneng tse di lebisitsweng maphata a a farologaneng, sekao. Palamente ya Bašwa (eo e tshwarwang ka nako ya Kgwedi ya Bašwa) moo merero e e bothokwa go bašwa e sekasekiwang mme ke moo botsaakarolo e leng jwa bašwa fela, le ditsamaiso e le tse di lebisitsweng go bona.

Molaotheo o gapeletsa Palamente go tsenyeletsa setšhaba mo ditiragalong le ditsamaisong tsa yona, fa go le jalo bašwa jaaka karolo ya setšhaba ba lalediwa go le gantsi go tsaya karolo mo mananeong a Palamente, jaaka ditheetso tsa Setšhaba, Puo ya Moporesitente ya pulo ya Palamente le maiteko a mangwe a ka nngang teng le mananeo a botsaakarolo jwa setšhaba.

Phamfolete e e gona ka dipuo di le 11 tsa semmuso tsa Aforika Borwa.

**GO KETEKKA BAŠWA
BA AFORIKKA BORWA**

Produced by Parliamentary Communication Services
INSPIRED BY PEOPLE

www.parliament.gov.za
P.O. Box 15, Cape Town, 8000.
Telephone: (021) 403 3341
Facsimile: (021) 403 3535

Setswana

**GO KETEKKA BAŠWA
BA AFORIKKA BORWA**

PARLIAMENT
OF THE REPUBLIC OF SOUTH AFRICA